

สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในงานประติมากรรมธรรมศิลป์
ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ
A Study of Buddhist Aesthetics
of Thongchai Srisukprasert's Sculptures

พระปลัดไกรสร นริสโร

Phrapalad Kraisorn Narisaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของ ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ แนวคิดการสร้างสรรคผลงาน ลักษณะรูปแบบ และวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ ในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคัดเลือกผลงานศิลปะชิ้นเอกของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ จำนวนหนึ่งมาเป็นข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์

ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ เป็นหนึ่งในกลุ่มศิลปินที่อาศัยเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ วัดพุทธประทีป ในกรุงเทพมหานคร ร่วมกับศิลปินชั้นครูหลายท่าน

ผลการวิจัยพบว่า สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ คือ ความงามในทัศนะทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดรูปแบบ ศิลปะแฝงอยู่ในร่มเงาของพุทธศาสนา กล่าวถึง ความงามของคนและวัตถุสิ่งของ รวมไปถึงความงามของธรรมชาติ

ขณะที่ งานประติมากรรมธรรมศิลป์ เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนความสูญเสียและความสมปรารถนาทางโลกียธรรม บนพื้นฐานของความอยากได้อย่างมืออยากเป็น จึงเป็นการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ด้วยจินตนาการจากรูปทรงสิ่งมีชีวิต ที่เหนือความเป็นจริงในธรรมชาติ

จากการศึกษาค้นพบอีกว่า งานประติมากรรมของ ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ เป็นศิลปะเพื่อศีลธรรม โดยองค์ประกอบการสร้างศิลปะของศิลปิน อยู่ในกรอบของศีลธรรม มิใช่เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อความสวยงามเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการสร้างเพื่อความจรรโลงใจ มีเรื่องราวเนื้อหาที่แฝงไปด้วยธรรม จึงถือได้ว่าเป็นผลงานที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นศิลปะที่เกื้อหนุนสัมพันธ์กับศีลธรรม

คำสำคัญ: สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ; ประติมากรรมธรรมศิลป์; ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ

Abstract

The thesis entitled ‘A Study of Buddhist Aesthetics of Thongchai Srisuprasert’s Sculptures’ consists of three objectives as to study the conceptual ideal of Buddhist aesthetics, to explore the conceptual ideal on art creation and style and to analyze the Buddhist Aesthetics on Sculpture entitled ‘Dhammasilapa’. The research methodology is a qualitative research using the Thongchai Srisukprasert’s master price works as the main data for an analysis.

Thongchai Srisukprasert is one of the Great Thai Artists who had volunteered their efforts for the Mural Painting at Wat Buddhapradeep, London, UK. together with many top Thai artists.

The results revealed that the Buddhist aesthetic is dealing with a study of beauty and art in Buddhism. It also expresses the beauty of human and nature.

Regarding the Dhammasilapa Sculpture, it expressed the telegraphic agency of losing and fulfillment in the worldly life based on the craving and desire. Therefore, it was the creation of visual art with the imaginative shapes of creatures that called surrealism.

The study also found that sculpture is related to the morality or the so-called art of virtue. It is not only the art of beauty, but it also the art of morality.

Keywords: Buddhist Aesthetics; Thongchai Srisukprasert’s; Sculptures

บทนำ

“โลกียธรรม” หากมองในมุมกว้างก็อาจตีความได้ถึงความสุขในทางโลกที่มนุษย์แสวงหาเสพดาษตื่นสำมัญ ต่างปรารถนาเพื่อสนองอายตนะแห่งตน ด้วยการดื่มกินลิ้มรส

สนองกิเลสตัณหาความปรารถนาและการยลนินมรสุวจาเฝ้ากอดรัดออดตามุ่งหมายไปคว้าชัยชนะแห่งชีวิตในทัศนะต่างๆ ความยึดมั่นถือมั่นเหล่านั้นนับเป็นวิถีทางโลกที่เพศฆราวาสทั้งหลายต่างต้องเวียนว่ายพบเผชิญ ในอีกแง่มุมหนึ่ง “โลกียธรรม” อาจจะเป็นต้นเค้าให้ผู้คนได้ออกเดินทางแสวงหา โลกุตระธรรม เพื่อความหลุดพ้นไปสู่ความว่าง เพราะเมื่อชีวิตที่ดำเนินอยู่ล้วนเป็นไปด้วยความวุ่นวาย การหลบหลีกปลีกเร้นเพื่อความสงบว่างทางจิตใจก็อาจเป็นสิ่งที่หลายคนปรารถนา เปรียบเสมือนเดียวกับความมืดอาจเป็นที่ยู่ของประกายแสง ไม่แตกต่างจากเสียงอึกทึกครึกโครมที่โถมม้วนให้เราโยเโยหาความสงบเย็นก็เป็นได้ (Thongchai Srisukprasert, 2012: 5)

สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความสวยงาม (ปานทิพย์ ศุภนคร, 2540: 225) ความไพเราะหรือพวกลีลาต่างๆ (พิน ดอกบัว, 2544: 12) ซึ่งก็เป็นประเด็นที่ทำการถกเถียงกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะเรื่องพุทธศิลป์ แต่ก็อยู่ในขอบเขตสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาหนึ่งของปรัชญา พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า คือ สาขาวิชาที่ว่าด้วยความงามทั้งในศิลปะและในธรรมชาติ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552: 18) สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เกิดความรู้สึกยินดี อิ่มเอมใจ และมีนักปรัชญาตะวันตกเป็นจำนวนมากให้ความหมายสุนทรียศาสตร์ แต่ก็ขัดแย้งกันในแต่ละแนวคิด (พระมหารัษฎันต์ กิตติปัญโญ, 2553: 1) ปัจจุบันสุนทรียศาสตร์ถูกนำมาใช้ในวิชาอิสระที่ทำหน้าที่ศึกษาเกี่ยวกับผลงานทางศิลปะ การชื่นชมศิลปะ ตลอดจนมุมมองต่างๆ ของศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เรียกว่า “ความงาม” ความน่าเกลียดอันเกี่ยวกับรูปแบบ

เนื่องด้วยสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธมีพื้นฐานแนวคิดเดียวกันแบบตะวันออกคืออินเดีย เพื่อต้องการแยกเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ จึงหมายถึงสุนทรียศาสตร์ที่ก่อให้เกิดรูปแบบศิลปะแฝงอยู่ใน ร่มเงาของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนที่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกห่อหุ้มแก่นภายใน อันเป็นสาระของสุนทรียศาสตร์ และศิลปะของความเป็นพุทธเอง (Buddhist Arts) หรือแม้จะหมายถึงสาระอันแท้จริงของพุทธ ก็ยังถูกแปรเป็นทฤษฎีคำสอน (Dogma Precept) นิกายสำนักกลุ่ม (Sects) สู่รูปแบบปฏิบัติบูชา (Cults) เป็นเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป หากจับเอาความหมายของพุทธด้วยมุมมองปกติธรรมดา ก็จะง่าย แต่ถ้าใครต้องการมองให้ลึกซึ้งมากกว่าก็ยากและลึกซึ้งตามสติปัญญาความสามารถของบุคคลนั้น (เครือจิต ศรีบุญนาท, 2542: 14)

ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ นับเป็นศิลปินมากความสามารถคนหนึ่งสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน รูปแบบการสร้างสรรค์ที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักอย่าง

กว้างขวาง ก็คืองานจิตรกรรมกึ่งนามธรรมทั้งดงามด้วยรูปทรงและเส้นสีขลิบขลิบ ก้าวหน้าไปทั้งในแนวทางกึ่งนามธรรมและต่อยอดไปถึงศิลปะรูปลักษณ์ (figurative) ที่เปรียบด้วยรูปทรงและเส้นลายจากลักษณะสูงและความละเอียดอ่อน (Thongchai Srisukprasert, 2012: 4) ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ เป็นหนึ่งในกลุ่มศิลปินที่อาสาเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ วัดพุทธประทีป ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ร่วมกับศิลปินชั้นครูหลายท่าน อาทิ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ปัญญา วิจินธนสาร และสมภาพ บุตรราช ผลงานของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ มีทั้งจิตรกรรมและประติมากรรม ล้วนนับเนื่องเป็นมิติใหม่ที่ก้าวข้ามมาจากการพัฒนาความคิดและการแสดงออกที่เปลี่ยนผันรุดหน้าไปตามกาลเวลาและประสบการณ์ ส่งผลต่อแนวความคิดและการสร้างสรรค์ที่ชี้เฉพาะถึงอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจนแม้ในท่ามกลางความขัดแย้ง ความหมกมุ่นครุ่นคิดความปรารถนาก็ยังสามารถแสดงออกซึ่งความงามและสุนทรียภาพแห่งศาสตร์และศิลป์ไว้ได้ เฉกเช่นเดียวกันกับความเป็นไปในโลกสัพเพ ที่มีทั้งสิ่งพึงใจและไม่พอใจหลอมรวมอยู่ด้วยกันเสมอ (เครือจิต ศรีบุญนาท, 2542: 5)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จะช่วย เพิ่มความรู้ ความคิด ความเข้าใจ เกี่ยวกับคุณค่าของความงามให้เข้าใจเพิ่มขึ้น ในอีกแง่มุมหนึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นงานประติมากรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์แล้ว ก็ยังเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาในมุมมองต่างๆ ที่ตั้งถามอีกด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่ผู้วิจัยจะมีโอกาสนำเสนอในมุมที่เป็นงานทางสุนทรียศาสตร์ ที่จะสามารถส่งเสริมให้เห็นคุณค่า เพื่อหาข้อสรุปถึงสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของผลงานศิลปะของศิลปินไทย และหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศิลปะและปรัชญาแก่ผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการสร้างสรรคผลงาน และลักษณะรูปแบบผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของอาจารย์ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ
2. เพื่อวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของอาจารย์ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ
3. เพื่อศึกษาแนวคิดและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ โดยการนำหลักทฤษฎีต่างๆ ทางสุนทรียศาสตร์มาวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบและการแสดงออกของผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์

ขอบเขตในด้านข้อมูล ศึกษาสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งมีขอบเขตเอกสารดังนี้

เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ชุด “โลกียธรรม” มีผลงานประติมากรรมทั้งหมด 7 ชิ้น คือ 1. กามา-ตัญหา, 2. อรหันต์, 3. งานนกเงือก, 4. หลง, 5. มนุษย์, 6. สามชุก, 7. ภาวะ เพื่อเป็นหลักในการทำงานวิจัย

เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2535 เป็นหลัก เอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น งานค้นคว้าวิจัย และ วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลเอกสาร ที่เกี่ยวกับ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยการสังเกตวิเคราะห์บันทึกข้อมูล และเก็บเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ได้
2. ห้องสมุด และพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร จากตำรา และ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต
3. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์บทความ ข้อเขียนและเอกสารอื่นๆ เกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ และทฤษฎีต่างๆ ทางสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ
4. ประเมินแนวคิดและอิทธิพลในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมทั้งลักษณะรูปแบบทางสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ
5. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อต่อยอดงานวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของ ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ ซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ทั่วไปกับพุทธสุนทรียศาสตร์เกี่ยวกับคุณค่าทางศีลธรรมและคุณค่าของประติมากรรมธรรมศิลป์ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมานั้นพอสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ พบว่าพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลอย่างสูงต่อศิลปะและวัฒนธรรมในสังคมไทย โดยมีการส่งสมสืบทอดประสบการณ์ทางศิลปะที่ก่อให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม ในความงาม ศิลปะในสังคมไทยจึงเกี่ยวข้องกับความรู้สึกถือศรัทธาตามแนวทางคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ไม่ได้เน้นที่จะกล่าวถึงความงามเป็นการเฉพาะที่ศิลปะเกี่ยวกับความงาม เป็นเพียงบางแง่มุมที่สัมพันธ์ผสมผสานอยู่กับความจริง (Reality) และยังเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อยู่กับความดี (Goodness) ด้วยความงาม หรือสุนทรียภาพที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความจริงนั้น กล่าวถึงธรรมะเป็นเรื่องหลักธรรม มีความหมายกว้างแม่ในความเป็นธรรมชาติปกติธรรมดา ซึ่งคือความจริงที่เป็นจริงถูกต้องตามหลัก และกฎเกณฑ์ธรรมชาติ (Nature law) กล่าวคือ ส่งเสริมความเชื่อทางด้านศาสนาซึ่งอยู่ในเรื่องเว้นชั่ว-ทำดีตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา นอกจากเป้าหมายหลักเหล่านี้แล้วประติมากรรมธรรมศิลป์นี้ยังมีลักษณะเป็น ปรัชญาที่สนับสนุนได้ว่าเป็นกัลยาณมิตรที่ดียิ่ง ด้วยเรื่องราวที่สอดคล้องกับความจริงกลมกลืนกับความดีและความงาม มุ่งให้ความสำคัญกับความงามทางด้านจิตใจและความงามทางด้านปัญญา เพื่อพัฒนาและยกระดับจิตสำนึกของผู้รับรู้หรือผู้ชมให้เป็นอิสระจากทุกข์ และมุ่งใจให้ดำเนินไปสู่วิถีทางที่สงบสุขและสันติภาพแก่ตัวเองและสังคมส่วนรวม ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยการอิงอาศัยเกื้อกูลเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันในธรรมชาติ ที่เป็นปรากฏการณ์อาการต่างๆ นั้น ความเป็นปกติธรรมดาของมันเอง และมีความงามอยู่ในตัวเองแล้ว เป็นความงามทางภาววิสัยเป็นสุนทรียภาพในลักษณะหนึ่ง

สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธ คือ ความงามในทัศนะทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดรูปแบบ ศิลปะแฝงอยู่ในร่มเงาของพระพุทธศาสนา กล่าวถึง ความงามของคนและวัตถุสิ่งของ รวมไปถึงความงามของธรรมชาติ พุทธสุนทรียศาสตร์ มีลักษณะใกล้เคียงทางศีลธรรมนิยม คือ เป็นศิลปะเพื่อศีลธรรม โดยนัยยะ คือ หากงาม ต้องดี หากดี ต้องมีประโยชน์ ซึ่งประกอบไปด้วยกันจะขัดแย้งไม่ได้ โดยสรุป งามคือดี ดีคือมีประโยชน์ต่อความงามสูงสุด คือ พระนิพพาน

สรุปได้ว่าสุนทรียศาสตร์มีความหมายที่แตกต่างกันไปตามแนวความคิดทางปรัชญา และความเชื่อของศาสนาแต่ละแนวคิด มีหลักการมีเหตุผล และตั้งกฎ กำหนดเกณฑ์ เพื่อตัดสินคุณค่าสุนทรียศาสตร์ตามแนวความคิดทางปรัชญาของตน

2. ศึกษาแนวคิดการสร้างสรรคผลงาน และลักษณะรูปแบบผลงานประติมากรรม ธรรมศิลป์ เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนความสูญเสียและความสมปรารถนาทางโลกียธรรม บนพื้นฐานของความอยากได้อย่างมืออยากเป็น จึงเป็นการสร้างสรรคงานทัศนศิลป์ด้วยจินตนาการ จากรูปทรงสิ่งมีชีวิต ที่เหนือความเป็นจริงในธรรมชาติ

3. วิเคราะห์สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ จากการศึกษาลงาน พบว่าเป็นศิลปะเพื่อศีลธรรม โดยองค์ประกอบการสร้างศิลปะของศิลปิน อยู่ในกรอบของศีลธรรม มิใช่เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อความสวยงามเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการสร้างเพื่อความจรรโลงใจ มีเรื่องราวเนื้อหาที่แฝงไปด้วยธรรม จึงถือได้ว่าเป็นผลงานที่ทรงคุณค่า เพราะศิลปะเกื้อหนุนสัมพันธ์กับศีลธรรม

ประเด็นปัญหาที่มีการถกเถียงกันตลอดมาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับศีลธรรม ซึ่งก็ถือว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาโดยยัตถุวิธีทั้ง 3 กลุ่มเปรียบเทียบกับพุทธสุนทรียศาสตร์ที่พอสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มศีลธรรมนิยม มองว่าศิลปะมีคุณค่าที่แท้จริงจะต้องเป็นศิลปะที่รับใช้ศีลธรรมและสังคม ศิลปะไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความในตัวเอง หน้าที่ของศิลปะคือการรับใช้ศีลธรรมไม่ใช่การปลุกเร้าอารมณ์ทางความเพลิดเพลิน คุณค่าที่แท้จริงของศิลปะจะต้องถูกประเมินด้วยคุณค่าทางศีลธรรมและจะต้องเป็นศิลปะที่แสดงออกถึงคุณธรรม ลักษณะความดีงามเป็นสิ่งที่กระตุ้นความคิดหรือความรู้สึกด้านคุณธรรม ศิลปะจะต้องเกิดจากเจตจำนงที่ดีเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรม เป็นอิสระปราศจากการคำนึงถึงผลของการกระทำหรือเป้าหมายใดๆ คุณค่าของการสร้างสรรค์ก่อกำเนิดมาจากเจตจำนงดี ศิลปะจึงเป็นเครื่องมือสำหรับการสื่อสาร หรือแสดงออกซึ่งความรู้สึกเพื่อให้ผู้รับรู้เกิดความรู้สึกชนิดเดียวกันที่เกิดกับศิลปิน

2. กลุ่มสุนทรียนิยม มองว่าศิลปะเป็นสิ่งสูงส่งไม่ได้ต่ำต้อย ศิลปะไม่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมทั้งมิใช่สิ่งที่มีศีลธรรมหรือไม่ศีลธรรม วัตถุประสงค์ของศิลปะก็คือทำให้จิตใจคนมีความสุขเพลิดเพลินไม่มีวัตถุประสงค์อื่น นอกจากนี้ ศิลปะไม่มีคุณค่าในการส่งเสริมให้คนเป็นคนดี ศิลปะต้องมีคุณค่าเพื่อศิลปะเท่านั้นมิใช่สิ่งอื่น การมีอารมณ์ความเพลิดเพลินทางสุนทรียะก็คือการนำมาซึ่งชีวิตที่ดีมีสุขภาพจิตที่ดี ศิลปะจึงจะต้องให้ความสุขและตอบ

สนองอารมณ์ทางด้านความเพลิดเพลนของมนุษย์ ด้วยจินตนาการที่เป็นอิสระสามารถทำให้เราพบกับสิ่งที่เราไม่เคยได้พบเห็นมาก่อนในโลกของความเป็นจริง ศิลปะที่ดีมีคุณค่ามันจะต้องสามารถตอบสนองเราได้อย่างไร้ขอบเขตและเป็นสิ่งที่ดีเลิศพัฒนาความสมบูรณ์ทางจิตใจของเรา

3. กลุ่มปฏิสัมพันธ์นิยม มองว่าศิลปะและศีลธรรมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับศีลธรรมไม่ได้เป็นไปอย่างตรงไปตรงมา ศิลปะสัมพันธ์กับศีลธรรมโดยอ้อมหรือโดยวิธีการทางจินตนาการ ศิลปะสามารถส่งผลกระทบทางสังคมได้ โดยศิลปะไม่จำเป็นต้องบรรยายเรื่องราวทางศีลธรรม ศิลปะสามารถเปิดเผยความจริงออกมาให้ใกล้เคียงกับมโนคติมากที่สุด จินตนาการเป็นเครื่องชักนำให้มนุษย์มีความรักหรือรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราและนำไปสู่การเป็นคนดี ศิลปะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมจินตนาการของมนุษย์ให้ขยายกว้างไกลออกไปและศิลปะเป็นวิถีทางหนึ่งของการแสดงออกซึ่งเจตจำนงที่มีอยู่ในทุกๆ สิ่งและเป็นอิสระจากหลักการและเหตุผล ศิลปะจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับมโนคติ

พุทธปรัชญา มองว่าศิลปะเป็นเรื่องของโยนิโสมนสิการ ที่ผ่านกระบวนการไตร่ตรองด้วยความคิดและเหตุผลที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นภาพและต้องได้รับการตรวจสอบเสียก่อน ศิลปะจึงเป็น ปรัตโธมสะ อย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีแก่ผู้รับรู้ ศิลปะที่ดีมีคุณค่าต้องเป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือผู้คนในแต่ละท้องถิ่น ศิลปะนอกจากจะเป็นสิ่งปลูกเร้าอารมณ์ทางสุนทรียะแล้ว จะต้องเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นแบบอย่างในการเว้นชั่วทำดี ทั้งศิลปะและศีลธรรมต่างก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในระดับพื้นฐานและต่างก็อาศัยซึ่งกันและกันตามเหตุปัจจัย

ผู้วิจัยได้เริ่มต้นตั้งแต่สำรวจแนวคิดสุนทรียศาสตร์ตะวันตก และสุนทรียศาสตร์ตะวันออก โดยใช้หลักปรัชญาพุทธเข้ามาวิเคราะห์ในเรื่องความงาม ประเด็นการมีอยู่ของความงาม และเกณฑ์การตัดสินเรื่องความงามในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ ตามแนวคิดตะวันตกและแนวคิดความงามเชิงพุทธ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า

แนวคิดเรื่องพุทธสุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาที่อาศัยการเกิดจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือเรียกว่า พระพุทธศาสนา ซึ่งก็ได้กล่าวเรื่องความงามไว้อย่างมากมายในพระไตรปิฎก เรื่องความงามหรือพุทธสุนทรียศาสตร์ ก็จัดเป็นแนวคิดที่มีความลึกกว่าแนวคิดสุนทรียศาสตร์ตะวันตกเนื่องจากพุทธสุนทรียศาสตร์ ไม่ได้มีส่วนแยกจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใดเลย แต่เป็นสิ่งที่ควบคู่กัน และมีแฝงอยู่ตลอดในหลักธรรม พุทธสุนทรียศาสตร์จึงไม่ได้ปฏิเสธเรื่องความงามเลยทีเดียว แต่ก็นำให้ปุถุชนทั่วไปรู้จักเลือกเสพตามสมควรแก่สติปัญญาของตนแต่ก็พอให้เราารู้ได้ว่า ในพุทธสุนทรียศาสตร์

นั้น ได้แบ่งเป็นความงามออกเป็น 2 ส่วน คือ ความงามภายนอกซึ่งเรียกว่า รูปรธรรม ซึ่งก็จัดเป็นความงามที่สามารถสัมผัสได้ด้วย และความงามภายใน ซึ่งเรียกว่า นามธรรม ซึ่งเป็นส่วนที่ไม่สามารถจับต้องได้ แต่อาศัยการรู้ได้ด้วยเฉพาะตน เช่น ความงามแห่งจิตความงามแห่งปัญญา หรือความงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุดส่วนเกณฑ์การตัดสินความงามของพุทธสุนทรียศาสตร์นั้น ก็แบ่งเป็นคุณค่าภายนอกและคุณค่าภายในซึ่งก็อาศัยหลักความงามของสิ่งที่เป็นรูปธรรมและสิ่งที่เป็นนามธรรมเป็นเกณฑ์การตัดสิน ดังนั้นความงามในทัศนะทางพุทธสุนทรียศาสตร์จึงไม่ใช่สิ่งที่งามเพียงอย่างเดียว แต่เป็นสิ่งที่โน้มน้าวจิตใจของผู้รับรู้ผลงานประติมากรรม ทำให้มองเห็นโทษของกามคุณและเกิดสัมมาทิฐิ อันเป็นเป้าหมายของพุทธสุนทรียศาสตร์

ผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ของธงชัย ศรีสุขประเสริฐ นั้น สามารถมีความงาม และความไม่งามได้ในทฤษฎีตะวันตก อันเนื่องจากเช่น

กลุ่มที่หนึ่ง มีความเชื่อว่าความงามอยู่ที่เนื้อวัตถุ ก็แน่นอน การสร้างสรรค์ผลงานให้วิจิตร เช่น นำโลหะมาหล่อเป็นประติมากรรม เป็นรูปลักษณะตามต้องการ เพื่อให้เกิดความสวยงาม จึงทำให้ผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ ถูกสร้างขึ้นด้วยฝีมือมนุษย์นั้น เป็นผลงานที่วิจิตรได้ ความงามตามกลุ่มนี้ก็คือ งามในเนื้อแท้ของวัตถุ ฉะนั้นคุณค่าของความงาม ตามเกณฑ์ของกลุ่มนี้ ก็คือ ผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์นั้นมีความงามอยู่แล้ว เพราะความงามไม่ได้เกิดจากจิตใจหรือการใช้ปัญญา แต่มีอยู่ในตัววัตถุจึงเป็นสิ่งที่งามได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยบุคคลไปรับรู้หรือพิจารณาเพราะอาศัยวัตถุอย่างเดียว

กลุ่มที่สอง เชื่อว่า ความงามนั้นจะเกิดขึ้นได้ด้วยความพอใจ หรือความเพลิดเพลิน ถ้าตามกลุ่มนี้แล้ว อาจจะงามหรือไม่งามก็ได้ เพราะอยู่ที่ความพอใจของบุคคล ถ้าบุคคลพอใจขึ้นมา ผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ก็มีความงาม แต่ถ้าไม่พอใจก็มีความไม่งามเกิดขึ้น

กลุ่มที่สาม ความงามของกลุ่มนี้ เป็นความงามอันเกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่าง วัตถุ กับ บุคคล ถ้าหากพูดตามทฤษฎีของกลุ่มนี้ ก็สามารถเกิดเป็นความงามได้ ถ้าหากได้มีความสัมพันธ์ของบุคคลเกิดขึ้น นั่นคือความสัมพันธ์ระหว่างผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์กับบุคคลผู้ไปยินดู แต่ถ้าไม่มีคนไปยินดู ก็ไม่สามารถเกิดเป็นความงามขึ้นมาได้ เนื่องจากไม่มีการเกิดความสัมพันธ์กันของวัตถุกับบุคคล ซึ่งก็คือ วัตถุไม่ถูกคนมารับรู้หรือมาพบเห็น

กลุ่มที่สี่ ความงามเป็นอุบัติการณ์ใหม่ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่จากความสัมพันธ์ระหว่างจิตของบุคคล กับวัตถุคือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่ จากการวิเคราะห์และก็ต้องจากผู้มีความรู้ในเรื่องนี้ด้วย ฉะนั้น ผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ จึงสามารถมีความงามได้ในตามทฤษฎีนี้

แม้ว่าสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธมีพื้นฐานแนวคิดเดียวกันแบบตะวันออกและ เพื่อต้องการแยกเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันในมิติและมุมมอง ทั้งนี้เพราะเมื่อกล่าวถึงสิ่งใดที่เป็นชาวพุทธ มักจะหมายถึง พุทธสุนทรียศาสตร์ที่ก่อให้เกิดรูปแบบศิลปะแฝงอยู่ในร่มเงาของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนที่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกห่อหุ้มแก่นภายในอันเป็นสาระของความเป็นพุทธศิลป์ (Buddhist Arts) หรือแม้จะหมายถึงสาระอันแท้จริงของพุทธ ก็ยังถูกแปรเป็นทฤษฎีคำสอน (Dogma Precept) นิกาย สำนักกลุ่ม สู่รูปแบบปฏิบัติบูชา เป็นเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป จึงสรุปได้ว่า หากได้จับเอาความหมายของพุทธด้วยมุมมองปกติธรรมดา ก็จะง่าย แต่ถ้าใครต้องการมองให้ลึกซึ้งมากกว่าก็ยากและลึกซึ้งตามสติปัญญาความสามารถของผู้คน และนอกจากความเป็นศิลปะที่ได้แสดงออกมาในรูปแบบทั่วไปแล้ว ความงามหรือศิลปะอีกประการหนึ่งเช่น ความงามของธรรมที่งามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ความงามของกิริยามารยาทอันเกิดจากการปฏิบัติธรรม ความงามของอารมณ์อันเกิดจากการปฏิบัติ หรือแม้แต่ความงามอันเป็นเงื่อนไข หรือมูลเหตุนำไปสู่การละกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ความงามในลักษณะนี้ จัดเป็นความงามในมิติทางธรรม

ข้อเสนอแนะและการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาปัญหาเกี่ยวกับความความงามและเกณฑ์การตัดสินเรื่องความงามในผลงานประติมากรรมธรรมศิลป์ของ ธงชัย ศรีสุขประเสริฐ โดยศึกษาจากแนวคิดหรือทฤษฎีในพุทธสุนทรียศาสตร์ กับแนวคิดตะวันตก แล้วนำมาวิเคราะห์ความงาม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดประโยชน์ต่อการวิจัยด้านสุนทรียศาสตร์ แก่ผู้ศึกษาในสาขาวิชาปรัชญาต่อไป จึงขอเสนอหัวข้อการวิจัยซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ ดังนี้

ในการศึกษาเพื่อการทำวิจัยในโอกาสต่อไปนั้น เห็นว่าควรศึกษางานด้านพุทธศิลป์ หรือความงามตามแนวทางของพุทธสุนทรียศาสตร์ ในความเป็นพุทธศิลป์โดยอาศัยหลักของพุทธธรรมในการสร้างสรรค์ หรือแม้แต่ศิลปกรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นงานปั้น หรือสถาปัตยกรรมที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นพุทธศิลป์อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นไป

1. คุณค่าทางพุทธสุนทรียศาสตร์ในปรัชญาศิลปะของศิลปิน
2. เปรียบเทียบการสร้างสรรค์ศิลปะของศิลปินในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท
3. ศึกษาคุณค่าทางพุทธจริยศาสตร์ในผลงานศิลปะของศิลปิน

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2542). **สุนทรียภาพของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- ธงชัยศรี สุขประเสริฐ และคณะ. (2549). **นิทรรศการศิลปะไทย โดยมหาบัณฑิตศิลปะไทย คนเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ม.ป.ท.
- ปานทิพย์ ศุภนคร. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปรัชญาตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: สยาม.
- พิน ดอกบัว. (2544). **ปวงปรัชญากรีก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สยาม.
- พระมหารังสรรค์ กิตติปัญญา. (2553). **การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสวนทรา ธมฺมจารี (สุจารี). (2550). **การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาศิลปะตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Plato. (1926). **Laws**. trans. R.G. Bury. 2 vols. Loeb Library. London.
- Plato. (1941). **Republic**. The Republic. trans. F.M. Comford. Oxford.
- Sunthorn Na-Rangsi. (1976). **The Buddhist Concepts or Karma and Rebirth**. Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Press.
- _____. (2015). **THAI NEOTRITIONAL ART**. Bangkok: MOCA Museum of Contemporary Art.
- Thongchai Srisukprasert. (2012). **LOGIYADHAMMA**. Chiangmai: N.P.